

Katsaus

Numero 1 1966

Matti Kukkaroinen

Reijo Wilenius

Hannu Vesa

Eira Stenberg

Tellervo Santala

Silmäyksiä

Vaalien tulos

Miksi työttömyys pelottaa

**Toteutumattomia toiveita/Marxin
uskonnon kritiikistä**

Vasemmisto murroksessa

Logos

Keskiarvo tyydyttävä/romaaneista 1965

Suomi pois maailmankartalta

Kriisin ja stressin ihmisestä

Kirjailijat ja laki

KULTTUURI - POLITIIKKA - TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki 32, Laajasuontie 26 D 28, puhelin 47 66 22

Vuositilaus 6 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Katsauksen postisiirtotiliä 145421 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Kuusi numeroa vuodessa.

Kymmenes vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

VAALIEN TULOS

Kannatuksen virta kulki oikealta vasemmalle ja pysähtyi sosiaalidemokraateihin. Kansan valtasi kyllästys vallanpitäjiin ja se antoi oppositiolle tilaisuuden. Keskustapuolue selviytyi suhtellisen vähäisin menetyksin, sen valtakunnallinen ohjelma, kaupunkikasvot, ovat kuitenkin vielä liian epämääräiset.

Sosiaalidemokratialla on nyt etsikkoaikansa. Jos voitto nousee sen päähän – Suomen kansalla näyttää olevan herkkä vastenmielisyys ylimielisesti esiintyviin vallanpitäjiin . . .

Nyt kun vaalitaistelun nostattama tomu on laskeutunut ja politiikan voima-suhteet selkeytyneet seuraaviksi vuosiksi (hallituksen kokoonpanosta tulee tosin riittämään juttua), voidaan käydä käsiksi siihen, mikä on selkeytymätöntä: politiikkamme perimmäiset tavoitteet. Tämä on Katsauksen sarka, ja sillä liikkuu seuraava kirjoitus "Miksi työttömyys pelottaa".

Matti Kukkaroinen

MIKSI TYÖTTÖMYYS PELOTTAA

I JOUKKOTYÖTTÖMYYS, EILISPÄIVÄN ILMIÖ

Joukkotyöttömyydestä puhuttaessa ollaan tekemisissä aiheen kanssa, joka ei vaadi aloittamaan muinaisista foinikialaisista. Joukkotyöttömyys on eilisen, mutta ei toissapäivän ilmiö. Se syntyi teollisen vallankumouksen mukana.

Työttömyydestä ja työllisyydestä on vähitellen tullut yhteiskuntaelämämme keskeisiä käsitteitä. Niiden valossa tutkimme yhteiskuntamme nykyistä tilaa ja tulevaisuuden näkymiä milloin toivon milloin taas epätoivon ja pelon tuntein. Teollinen vallankumous ei ole merkinnyt vain koneiden paljoutta vaan myös työttömien nälkäarmeijaa.

Samaan aikaan kun työttömien joukot uhkasivat horjuttaa vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän perusteita, alkoivat työttömät saada merkitystä myös yhteiskuntafilosofisena käsitteenä. Näin tapahtui Marxin filosofiassa.

Marx ennusti, että kapitalismin krooniseksi, rakenteelliseksi ominaisuudeksi tulee osoittautumaan sen kyvyttömyys poistaa joukkotyöttömyys, mikä sinetöi kapitalismin kukistumisen. Kapitalismin kukistumisella hän tarkoitti tapahtumasarjaa, jossa proletaarien ja työttömien muodostama kansan enemmistö väkivaltaisesti riistää tuotantopääoman yksityisiltä ja siirtää sen yhteiskunnalliseen tai valtiolliseen omistukseen. Marxin mukaan sosialismissa ei tule esiintymään työttömyyttä, sillä sen aiheuttaja on kapitalistisen, yksityisomistuksellisen pääoman logiikka. Tämän tapaiselle näkemykselle myös Lenin rakensi strategiansa ja sosialistisen valtionsa aikana, jolloin elettiin kapitalismin Viimeisen Tuomion odotuksen tunnelmissa.

Mutta Viimeinen Tuomio antoikin odottaa itseään. Kapitalismi ei kaatunut vaan näytti virkoavan uuteen eloon. Leninisteille kävi kuten kristilliselle alkuseurakunnalle: *p a r u s i a* jäi toteutumatta ja seurakunnan täytyi tyytyä odotamaan. Kristinuskoko sai monumenttikseen kirkon – Marxin ja Leninin lupaus vapaasta veljien yhteiskunnasta vuorostaan löysi korvikkeensa sosialistisesta val-

tiosta, jonka Stalin myöhemmin kohotti suurvallaksi. Uusi valtio ylpeili täystyöllisyydellään kapitalismin kulkiessa muka kasvavaa työttömyyttä kohti. Näin väitti Stalin, joka ei ollut koskaan käynyt ulkomailla.

Miten on väitteen todenpitävyyden laita?

Tosiasiassa sekä sosialismi että kapitalismi näyttävät onnistuneen joukkotyöttömyyden eliminoinimisessa. Täystyöllisyyttä lähentelevä olotila tuntuu vakiintuneen useimpiin lännen kapitalistimaihin. Meissä asustava porvari väittää, että joukkotyöttömyys, jota Marx ja Lenin pitivät kapitalismin kuolemantautina, kuuluu tuon systeemin nuorekkaaseen Sturm und Drang-vaiheeseen. Sen puuttuminen vaikeuttaa yksinkertaisen vastauksen antamista Marxia askarruttaneeseen kysymykseen: mikä merkitys joukkotyöttömyydellä on kapitalismille? Kysymys ei ole menettänyt ajankohtaisuuttaan, vaikka Marx ehkä esitti sen väärässä yhteydessä ja antoi siihen väärän vastauksen, sillä poissaollessaankin työttömyys yhä kummittelee – päätellen siitä, kuinka keskeiseksi asiaksi sen torjuminen on muodostunut. Myöhemmät sukupolvet tulevat hymyilemään säälivästi kaikelle sille roskalle, minkä hyväksymistä puolustellaan tänä päivänä väittämällä, että on kyse uusien työtilaisuuksien luomisesta.

Sata vuotta sitten Länsi-Euroopan suurten työläismassojen palkkataso oli niin alhainen, että tulot eivät riittäneet turvamaan edes työläisperheen toimeentulominimiä. Työttömyys merkitsi tällöin todellista hätää ja turvattomuutta. Syynä oli se, että yhteiskunnan teollistuminen ja kaupunkilaistuminen rikkoivat siihenastiset solidaarisuussiteet luomatta heti tilalle uusia, teollisuusyhteiskunnalle sopivia. Perheenpään ja muiden perheenjäsenten työstään saama palkka muodosti tällöin toimeentulon ainoan turvan. Valtiovalta ei kallistanut korvaansa työttömien pulmille, mikä oli vallitsevan sosiaalisen darwinismin ihanteiden mukaista: talouselämän rautaiset lait ovat osa Luonnon lakeja, tuhoamalla heikot yksilöt Luonto suorittaa valintaansa jne. Ei puhuttu enää Jumalasta, jolle myös yksilön kohtalolla oli merkitystä ja joka saattoi armahtaa syntisen. Puhuttiin armottomasta ja etäisestä, objektiivisia lakeja seuraavasta Luonnosta. Marx ei kiistä luonnonlakien pätevyyttä myös yhteiskunnassa, mutta hän haluaa tiedostaa ne uudella tavalla. Proletariaatti elää taloudellisten lakien puristuksessa, mutta oivallettuaan asemansa se tulee taistelemaan olemassaolonsa puolesta – sekin eräs eliökunnan laeista – peräänantamatta ja luokkatietoisena. Yksinäisenä proletari on heikko mutta luokkana vahva. Vallankumouksellinen toiminta tulee sekin ilmaisemaan yhteiskunnassa vallitsevien luonnonlakien armottomuutta; armoa ei pyydetä, mutta ei liioin anneta.

II TYÖTTÖMYYDEN PELKO ON POP

Työväestön kasvava aggressiivisuus ja sovittelemattomuus alkoi pelottaa hallitsevia piirejä. Nämä olisivat mieluiten tulkinneet luonnonlakeja siten, että työväestön osaksi olisi tullut alistua kristillisesti kohtaloonsa ryhtymättä hulinoimaan. Heräsi kysymys, jota tosin ei aina ääneen lausuttu: kuinka työväestön viheliäinen luokkatietoisuus olisi jälleen tukahdutettavissa tai kesytettävissä. Tarvitseeko taloudellisten lakien olla niin rautaisia, että yhteiskunnan eri luokkien väliselle kompromissille ei jää sijaa? Kuinka työväestön kumouksellisten ja sovittelevien aineiden väliin voisi lyödä kiilan?

Näytti siltä, että kumoukselliset ainekset ammensivat poliittista vaikutusvaltaa erityisesti väitteestä, jonka mukaan kapitalismi ei pysty poistamaan työttömyyttä ja välttämään lamakausia. Porvarit kuulivat Marxin tuomionjulistuksen juuri tässä kroonista työttömyyttä korostavassa muodossa, mikä näkyy epäsuorasti työttömyyden torjumisen yhä kasvavassa yhteiskuntapoliittisessa asemassa. Porvarillis-parlamentaarisen järjestelmän puolustajat uskovat, että onnistuminen työttömyyden torjunnassa torjuu kommunismin uhan, ”pelastaa kommunismilta”. Täystyöllisyyspolitiikka on se kiila, jolla suuri kahtiajako kommunistien ja sosia-

listien välillä aikaansaatii. Samalla sosialistit ja porvarit ovat lähestyneet toisiaan, edelliset ovat saaneet kommunisteilta haukkumanimiä kuten revisionistit tai luopiot. Leninististen kommunistien suuttumus on hyvin ymmärrettävissä: Lenin oli halunnut todistaa, että teollisuustalouden ei välttämättä tarvitse rakentua pääoman yksityisomistukselle, siihen liittyvine työttömyyden kurjuuksineen. Nyt porvarit ja revisionistit yhdessä yrittävät todistaa käytännössä, että joukkotyöttömyys vuorostaan ei ole kapitalismin välttämätön ominaisuus. Mikäli tämä todistelu onnistuu, siitä on lyhyt matka seuraavanlaisiin johtopäätöksiin:

- 1) anchio son pittore, myös minä porvari olen taidemaalari, pystyn takaaamaan täystyöllisyyden.
- 2) sosialistinen vallankumous liikkuu väärällä asialla ja on tarpeeton, ainakin täystyöllisyyden saavuttamisen kannalta.

Leninisti väittää tähän, ettei täystyöllisyys ole sosialistisen vallankumouksen ainoa eikä edes tärkein saavutus. Mutta siitä ei päästä mihinkään, etteikö kommunistien keskuudessa pitkät ajat ole työttömyyttä pidetty kapitalismia ja sosialismia toisistaan erottavana piirteenä, kun se sitävästoin viimeaikaisten tosiasioiden valossa vaikuttaa pikemmin niille yhteiseltä ominaisuudelta, kielteisessä mielessä: työttömyys puuttuu molemmista. Leninistit ovat nyt velkautta uuden selityksen miksi kapitalismin tuho on välttämätön ja miksi yksityispääoma on korvattava valtiollisella omistuksella.

Mikäli edellä esitetystä saa sen vaikutelman, että leninistit ovat työttömyyskysymyksessä menneet ansaan, kiirehdin huomauttamaan, että porvarit ovat menneet samaan ansaan. Marx johti tulevat kannattajansa harhaan korostamalla työttömyyden välitöntä poliittis-käytännöllistä merkitystä kapitalisteille. Näin marxistit joutuivat puolustamaan dogmaattisesti väitettyä työttömyyden väistämättömystä kasvutendenssistä. Tätä vaikeutta heillä ei olisi ollut, jos olisivat tyytyneet näkemään työttömyydessä ja siihen liittyvässä kurjuudessa vain erään oireen kapitalististen ihmissuhteiden luonteesta. Tällainen oire ei menetä diagnostista merkitystään, vaikka itse työttömyys saadaan vähenemään. Keinot täystyöllisyyden saavuttamiseksi samoin kuin ihmissuhteet sen vihdoin vallitessa saattavat kaikki tyyni olla oireellisia, ja näiden eri oireiden välillä saattaa vallita mielekäs yhteys. Mutta näin eivät yleensä ajattele kommunistit sen paremmin kuin heidän porvarilliset tai sosialistiset vastustajansakaan.

Kiistan kumpikin osapuoli harhautuu hoitelemaan oireita itse sairauden asemesta. Työttömyyden torjumispulmaa tärkeämpi on kysymys: Miksi meidän yhteiskunnassamme työttömyys merkitsee vaaraa, turvattomuutta, kurjuutta?

Oikea vastaus tuntuu olevan seuraavanlainen: siksi, että tähänastisten ihmisten mukaan ihmisellä on olemassaolon oikeus vain sikäli kuin hänellä on riittävän palkan turvaava työpaikka. Aikaihminen maailmasta puuttuu solidaarisuus, jollaista esimerkiksi lapsi nauttii kodissaan. Tässä mielessä aikaihminen on koditon.

Mistä tällainen kylmyys johtuu? Syytetään ehkä luonnon objektiivista kylmyyttä. Mutta jospa kysymyksessä onkin vieraantuneen ihmisen oma subjektiivinen kylmyys? Meidän aikamme ihminen ei etsi kylmyyden perimmäistä syytä itsestään, vaan pakenee määrättyihin kollektiivisiin rientoihin. Täystyöllisyysvimma on tällaista kollektiivista pakoa. Nykyihminen etsii täystyöllisyydestä lämpöä ja turvaa. Hän myöntää maailmansa kylmäksi, mutta ei uskalla ajatella, että sama kylmyys olisi myös eräs täystyöllisen maailman rakenneominaisuuksista. Silloinhan maailmamme olisi noiduttu... Ei, täystyöllisyyden täytyy merkitä kasvavaa turvallisuutta ja humanisuutta! Millä keinoin siis voimme torjua työttömyyden peikon?

III INVESTOINNEISTAKO PELASTUS?

1930-luvulla lännen kapitalismia kohtasi historiansa suurin työttömyys. Se herätti ihmiset päättelämään, että kapitalistinen talous ei ole täysautomaattinen

mekanismi, joka korjaisi myös omat taloudelliset virheensä, vaan että se saattaa pysähtyä tai muuten toimia virheellisesti.

Samanaikaisesti Stalinilla oli kädet täynnä työtä likvidoidessaan sisäisiä vastustajiaan ja pannessaan 5-vuotissuunnitelmat käyntiin. Viisivuotissuunnitelmissa keskeinen sija oli investoinneilla, eritoten raskaalla teollisuudella, joka on eräänlainen investointi an und für sich.

Stalinin Venäjä ei vielä pystynyt tarjoamaan taloudellis-yhteiskunnallista vaihtoehtoa, jonka viehätysvoima olisi riittänyt lännessä siirtämään kapitalismin menneisyyteen. Mutta lännen demokraattiset instituutiot tuntuivat olevan suuressa vaarassa. Tilanteen pelastamiseksi täytyi tehdä jotain ja nopeasti. Mitä tehdä? Täytyi saada kansantulon kehitys laskusta jälleen nousuun. Sana kansantulo on oikeastaan liian nykyaikainen: 30-luvulla oli hätä saada pakollisesti työtä vailla olevat työhön, pois kadunkulmista seisoskelemasta, missä ne muodostivat yhteiskunnallisen vaaramomentin.

Miten silloin porvaripiireissä järkeiltiin kehoitusta saada työllisyys ja sitä tietä kansantulo kasvamaan? Avainasemassa ovat, niin selitettiin, investoinnit, eritoten määrätty perusinvestoinnit (joita voisi kutsua innovaatioiksi tai vaikkapa raskaaksi teollisuudeksi). Todisteltiin että nettoinvestoinneilla on moninkertainen kokonaisvaikutus kansantuloon. Lukija huomaa, että investoinneista tuli 30-luvun iskelmä (nähtävästi ikivihreä, koska samaa levyä soitetaan usein vieläkin). Venäjällä investointien suosio perustui niiden kykyyn luoda uusia nykyaikaiselle teollisuusyhteiskunnalle, lännessä uskottiin joksä n teollisuustalouden olevan pelastettavissa vain stimuloimalla investointeja. Investointi-iskelmää soitettiin siis 30-luvulla varsin erilaisissa sävellajeissa. Mutta sanat olivat aina nuo ikimuistettavan herkäät: "Pääomassa on pelastuksemme!" Millä tavoin investointeja sitten voitiin stimuloida väsähtäneessä kapitalismissa?

Korkokannan alentamisen ainakin luulisi rohkaisevan investointeja. Mutta pystytäänkö sitä alentamaan tarpeeksi? Tuskin ainakaan siinä tapauksessa, että riittävän investointilisäyksen aikaansaaminen edellyttäisi korkokannan putoamista pakkasen, miinuksen puolelle. Pankkilaitos saattaisi reagoida tähän pakkassähän epämiellyttävällä tavalla. Korkokannan monipulointi tuntuu siis investointien kannalta olevan melko heikkotehoinen talouspoliittinen ase. Mutta sillä on eräs ominaisuus, tosin negatiivinen, minkä vuoksi konservatiivit siihen meilellään turvautuivat: se ei sisällä markkinamekanismiin kohdistuvaa epäluottamuslausetta, päinvastoin kuin useimmat muut talouspoliittiset keinot (joista pian tulee puhe). Jos valtion täytyy ottaa talouselämän menestys vastuulleen, korkomekanismi on sen käytettävissä olevista keinoista kaikkein hienotuneisin. Koronmuutokseen turvautuminen muiden keinojen asemasta ilmentää useinkin halua olla häiritsemättä itse talouden mekanismeja. Mutta korkoaseen heikkouden vuoksi on ollut pakko etsiä muitakin keinoja riittävän investointivolyymin turvaamiseksi.

Tällaisista keinoista mainittakoon:

- 1) Määrättyjen investointikohteitten suosiminen mm. verohelpotusten avulla.
- 2) Budjettialijäämä
- 3) Budjetin volyymin paisuttaminen, ali- tai ylijäämästä erillisenä keinona.
- 4) Valtion oma investointitoiminta.

Nämä ovat mahdollisesta tehokkuudestaan huolimatta tyypillisiä lyhyen tähtäyksen keinoja, jotka ovat kuuroja aiheuttamilleen pitkän tähtäyksen seuraamuksille. Eri tahoilla on tästä seikasta varoitettukin. On väitetty, että niinkuin kaikki tiet vievät Roomaan, niin myös kaikki yritykset ylläpitää täysininvestointia johtavat sosialismin. Sosialismin synonyymeiksi lieene tällöin ajateltu sellaisia sanoja kuin valtionjohtoisuus tai totalitarismi.

En pidä tätä pelkoa perusteettomana. Selvää on, että jos valtio ryhtyy investointien pääsuorittajaksi, ollaan menossa kohti valtionjohtoisuutta. Mutta kuinka on budjettioperaatioiden laita? Mitä julkinen sektori ja sen paisuminen oikein merkitsevät?

Täystyöllisyyden vaatimus merkitsee keynesiläisittäin täystyöllisyyden turvaavia investointeja. Keynes on kypsän kapitalismin suuri teoreetikko. Hän pitää täysinvestointeja kapitalismin pelastumisen ehtona, joskin hän suhtautuu melko skeptisesti yksityissektorin mahdollisuuksiin ja kykyihin ylläpitää täysinvestointeja. Senvuoksi julkisen sektorin on tarvittaessa luotava puuttuva osa kokonaiskysynnästä. Unohtakaamme valtio teollisuusyrittäjänä. Valtion ei välttämättä tarvitse omistaa tehtaita voidakseen lisätä kokonaiskysyntää. Se voi tehdä sen myös budjettialijäämän avulla. Tällä alijäämällä on sama kerrannaisvaikutus (multiplier effect) kansantuloon kuin nettoinvestoinneilla. Sanotaan, että nukkuminen on nuorella iällä samaa kuin panisi rahaa pankkiin. Samoin Keynesin mielestä valtion eläminen yli verovarojensa on samaa kuin tehdä kansa rikkaaksi. Tuhlaavaisuus on kansan tie kasvavaan rikkauteen.

Kysymme: onko perusteltua nähdä budjettialijäämässä nettoinvestointeihin verrattava suure? Keynesin ehdottama pääperuste lienee molemmille yhteiseksi väitetty kerrannaisvaikutus. Mutta tähän on sanottava, että budjettialijäämällä olisi tämä kerrannaisvaikutus, vaikka sitä pidettäisiin *kulutusena* eikä investointina. Investointeja ei pidä määritellä mainitusta kerrannaisuudesta, *multiplierista* käsin. Valtion yrittäjätoiminnan laajentaminen olisi luonnollista, joskin julkista investointia. Mutta valtion tuotannolliset investoinnit eivät näy budjetissa, ja Keynes tarjoaakin budjettiteoreettisen tukensa, jotta valtion yrittäjätoimintaa voitaisiin rajoittaa. Hän luonnehtii budjetillisiä suureitaan harhauttavasti rinnastaessaan ne investointeihin. Hänen olisi pitänyt avoimesti sanoa: täystyöllisyyden ylläpitäminen ei enää vaadi, että valtion täytyy esiintyä investoijana (niinkuin marxistit vaativat), riittää kun se toimii aktiivisena - *kuluttajana*. Keynesille tällainen kuluttajan dynaamisuuden avoin korostaminen olisi kuitenkin ollut vastenmielistä, sillä se olisi sotkenut hänen alkuperäiset ympyränsä. Hänen yksinkertaisimmassa mallissaan - josta julkinen sektori vielä puuttuu - ovat edustettuina vain investointisektori ja kulutussektori; ja investoinnit edustavat talouden dynaamista periaatteita, kulutus sitävastoin on passiivista ja perinteitä noudattavaa.

Se prosenttimäärä, minkä kansalainen tulostaan (tai tarkemmin: tulonsa lisäyksestä) kuluttaa (säästään loppuosan), on melko muuttumaton. Tälle oletukselle perustuu *multiplier*-käsitteen mielekkyys ja looginen voima.

Seuraavassa vaiheessa Keynes tinkii hiukan yrittäjien dynaamisuudesta. Hän toteaa, että kapitalismissa täysininvestoinnit eivät toteudu automaattisesti. Kuinka kypsä kapitalismi sitten olisi herätettävissä uuteen vireyteen, kokonaiskysynnän osoittautuessa riittämättömäksi? Tässä vaiheessa Keynes tuo kuvaan julkisen sektorin. Sen tehtävä, teoreettisesti ilmaistuna, on impulssin antaminen kokonaiskysynnälle. Toisin sanoen: tarjonta hoitaa kyllä itsensä, kunhan huolehdimme kokonaiskysynnän kasvusta. Tämä maksiimi on yrittäjäluokkaa kohtaan verrattain hienotunteinen, valikoivan kriittinen. Se sanoo: Te olette verrattomia tuottajia, kunhan vain joku huolehtii kokonaiskysynnän riittäväyydestä.

On eräs luokka tai ryhmä, jota kohtaan keynesiläisyys on tulkittavissa vähemmän hienotunteiseksi. Tämän ryhmän muodostavat kuluttajat. Heille Keynesin resepti sanoo: Teidän syytänne on, että on työttömyyttä ja lamakausia. Teidän pitäisi kuluttaa enemmän ja säästää vähemmän! - Keynes epäilee kuitenkin mahdollisuutta, että kuluttajat tekisivät parannuksen. Hän ei edes yritäkään dynamisoida kuluttajia vaan pystyttää julkisen sektorinsa huolehtimaan riittävästä kokonaiskulutuksesta, jättäen yksityiset kuluttajat nukkumaan tuhatvuotista pikkusäästäjän untansa.

Tässä valossa on nähtävä budjetin *volyymin* laajentaminen, sen alijäämäisyydestä erillisenä ilmiönä. Tähän saakka olemme puhuneet alijäämästä. Mutta nyt voimme kuvitella, että budjetin tulot ja menot pysyvät keskenään tasapainossa, mutta budjetin volyymi kasvaa sanokaamme kymmenestä kolmeenkymmeneen prosenttiin kansantulosta. Mitä tämä merkitsee? Se merkitsee ensinnä-

kin, että meidän jokaisen talouteen ilmestyy tavallaan kutsumaton vieras, joka vähitellen juonittelee itsensä taloutemme pääosakkaaksi. Tämä röyhkeä osakas väittää tietävänsä paremmin kuin me, miten tulojemme kanssa on viisainta menetellä.

Vasten tahtoomme se verottaa meiltä leijonanosan tuloistamme. Miten se tämän ostovoiman käyttää? Talouspolitiikkansa ylimmäiseksi päämääräksi valtio mainitsee tavoitteen, josta olemme ja paljon puhuneet: täystyöllisyyden. Mutta tämä vastaus ei meitä kuluttajia vielä tyydytä. Tähän saakka kerrotusta tiedämme vain, että teemme yötä ja maksamme kolmanneksen tuloistamme valtiolle, jotta se huolehtii siitä, että mahdollisimman moni saa osakseen tämän kyseenalaisen ilon luopua tulojensa kolmanneksesta. Merkillinen seikka on, että kansantulon kasvaessa julkisen sektorin osuus siitä ei näytä supistuvan vaan uhkaa jopa paistaa yli nykyisen kolmanneksenkin. Valtio on siis tullut, ei vain jäädäkseen, vaan paisuakseen ja hallitakseen.

Tuntuu paradoksaaliselta todeta, että työttömyyden lakattua uhkaamasta yksilöä se kasvavalla voimalla uhkaa koko yhteiskuntaa. Työttömyyden pulma on kollektivisoitunut ja totalisoitunut. Työttömyyden torjunta on totaalista kylmää sotaa, jossa yksilön on, kuten kuumassakin sodassa, alistuttava kollektiivisen edun edessä. Tuokaa uhrinne täystyöllisyyden alttarille, vaatii meiltä nyky-machiavelistinen *ragione di stato*. Mutta mikä on tuon nykyvaltion vihollinen, jonka torjumiseksi olemme luisumassa täystyöllisyyden tyrannian orjiksi?

Pseudo-jumalamme valtio ei näytä antavan selvää vastausta. Onko tämä vaikeneminen katsottava merkiksi salaperäisestä viisaudesta vai ko - latteasta tyhjyydestä? Mitä täystyöllisyys pohjimmiltaan on ja missä piilee sen oletettu välttämättömyys? Täystyöllisyys sellaisenaan on vain tyhjä kuori. Haluamme nähdä sen sisällön. 60-luvulla sen on jo nähtävissä. Sen muodostaa pääasiassa sosiaalipolitiikka. Se on positiivista, kateederilta alas käytäntöön laskeutunutta humanismia. Ajatellessaan ääneen sosialipolitiikka sanoo: yhteiskunnassa on paljon vääryyttä ja onnettomuutta. Osa siitä on luonteeltaan sellaista, että sitä voidaan lievittää joko jakamalla tarvitseville määrättyjä anteja ilmaiseksi tai siirtämällä heille ostovoimaa. Tämä mahdollisuus riippuu paitsi kansalaisten hyvästä tahdosta (kynynikon huomautus: eli huonosta omastatunnosta) myös jatkuvasta kansantulon kasvusta.

Sosiaalipolitiikka täystyöllisyyden aatteellisena sisältönä merkitsee julkisen sektorin kasvua. Kuten olemme nähneet, hyvinvointivaltion julkinen sektori, budjetti edustaa lähinnä kulutusta eikä investointeja niinkuin Keynes saattoi uskotella. Talouselämää aktivoivana periaattina julkinen sektori merkitsee siis julkisen kulutuksen aktivoimista. Mikä on tämän uuden dynamiikan hinta?

Julkinen kulutus pyrkii astumaan yksityisen kulutuksen tilalle. Nämä kaksi kulutuslajia ovat toistensa kilpailijoita, jotka käyvät taistelua, ei aivan sieluista, mutta oikeudesta saman ostovoiman käyttöön. Hyvinvointivaltio pyrkii syrjäyttämään kansalaisensa, tällä kertaa ei tuottajana vaan kuluttajana. Se haluaa kansalaisten tuottajina yhä pysyvän lestissään, ahkeroivan palkkarenkeinä. Mutta tilipäivän koittaessa valtio sanoo palkkasoturilleen: uskollinen vasallini, vaadin kolmanneksen tuloistasi, jotta voin puolustaa sinua kaikkia vaaroja vastaan! Vasallimme saatta olla hiukan vastahakoinen maksaessaan veroja, mutta vasallisuhteen lakkauttamista ei vielä harkitse kumpikaan osapuoli.

V MIKSI TYÖTTÖMYYS PELOTTAA

Marxistit ovat olleet niin innokkaita emansipoidessaan proletariaa tuottajana, että ovat unohtaneet hänet kuluttajana. Keynes puhalsi Marxin hiileen pitäessään kuluttajan re-aktiivisuutta yhteiskuntateoriaansa peruskalliona. Ehkä Keynes näki kuluttajien aktivoimisen ainoan tien johtavan mainosmiesten verkkoon, eikä hän halunnut heittää kuluttajaa näiden nykyajan jalopecurojen eteen.

Näin Keynes päätyi talouspolitiikkaan, jonka hallitsevana päämääränä on täystyöllisyyden saavuttaminen julkisen kulutuksen turvin. Toiminnan miehenä hän ei suuremmalti murehtinut politiikkansa seuraamuksista pitemmällä tähtäimellä. Sosiaalipolitiikan valtakausi edustaa keynesiläisyyden myöhempiä seuraamuksia.

Sosiaalipolitiikasta on nähtävissä, että se ei ainoastaan oletta kuluttajien reaktiivisuutta, vaan edesauttaa tämän olotilan jatkumista. Täystyöllisyys on välttämätön, jotta palkkatyö, tuo nykyajan vasallilaitos, ei horjuisi. Samalla verotuksen ja sosiaalipolitiikan paisuminen osoittavat, että palkansaajaa ei pidetä pätevänä ratkaisemaan miten hänen ansaitsemansa ostovoima olisi käytettävä. Isoveli Valtio haluaa tehdä kulutuspäätökset hänen puolestaan. Tulevaisuuden näkymänä on, ei sosialismi, vaan h u x l e y - o r w e l l i s m i, robottien uljas uusi maailma, jossa yksilön arvo on lopullisesti kielletty ja trivialisoitu. Täystyöllisyydessä on siis pelon syytä vähintään yhtä paljon kuin työttömyydessäkin. Tämä oivallus avaa uuden perspektiivin työttömyyden tarkasteluille. Marxistit ja leninistit tekisivät viisaasti, jos ottaisivat tästä kypsän kapitalismin näkymästä vaarin pohtiessaan Marxin kysymystä, missä mielessä työttömyys tulee sinetöimään kapitalismin kohtalon. Vastaisimme tässä vaiheessa, että kapitalismi saattaa torjua työttömyyden ja sen sisältämän turvattomuuden vain riistämällä palkansaajalta kasvavassa määrin hänen päättäntäoikeutensa palkkansa käyttöön nähden. Hyvinvointivaltio merkitsee edeltäjänsä nähden riiston korkeampaa, totalisoitunutta asetta. Riisto ei enää perustu tuotantopääoman kartuttajien "yksityiseen yritteliäisyyteen", vaan on - valtiollistettu, "sosialisoitu". Tässä kärkevässä muodossa ilmaistuna leninistit todennäköisesti eivät halua ottaa yllä esitettyä vihjettä vakavasti, sillä tämä vihje soveltuu jokseenkin yhtä hyvin sosialistisiin kuin kapitalistisiin valtioihin, eivätkä vedettävät johtopäätökset suosi tuotantopääoman valtiollistamista. Esittämämme kritiikki onkin kapitalismin sisältä lähtenyt, itsekritiikkiä.

Mitä työttömyydessä on pelättävää? Asettaessamme kysymyksen näin olemme jo osittain vapautumassa tuosta pelosta. Pelon tiedostaminen on jo ensi askel pelon tyrannian voittamisen tiellä. Mikä on seuraava askel?

Keynesin oppia hallitsee työttömyyden pelko. Hänen rakennelmansa perustana on anti-aktiivinen kuluttaja. Yrittäessämme aktivoida kuluttajan joudumme konstruoimaan anti-keynesiläisen opin. Millainen on uusi, ryhdistäytyvä kuluttajamme? Kuluttajamme on kuin pääsky, joka ei yksinään riitä tekemään kesää.

Kuin Marxin proletaari, yksin hän on heikko, mutta joukkona vahva. Mutta tähänastisena re-aktiivisena kuluttajana hän on joukkonakin ollut heikko ja tyrannian uhri. Hän ei tule pääsemäänkään irti tyrannistaan niin kauan kuin hän pitää perimmäisenä tyranninaan valtiota (tai uskoo niitä väitteitä, joiden mukaan hän on jo nyt vapaa). Hänen vapautensa aamunkoito on oivalluksessa, että syvimmältään häntä tyrannisoivat hänen omat rajattomiksi ylistetyt tarpeensa. "Rajattomat tarpeet" on surkuteltava eikä ihailtava asiantila. Surkuteltava on myös yhteiskunta, joka ihannoii rajattomia aineellisia tarpeita. Shakespearen teatterissa alastoman totuuden etsittäjänä oli useinkin narri. Meidän sukupolvemme eteen avautuu nykymä absurdistisesta maailmanteatterista, ihmiskunnasta, jonka jäsenenä näyttelemme narrimaista happening-näytelmää nimeltä "Ultrakuluttaja".

Näytelmä lähestyy käännekohtaansa oivaltaessamme ultrakuluttajina olevamme Don Quijoteja, naurettavan-surkuteltavia hyypiöitä. Silloin entinen ihmiskuvamme luhistuu, tilalle astuu uusi ihminen. Meidät täyttää rajaton tarve vapautua rajattomista (aineellisista) tarpeistamme. Näemme entisen itsemme ihmisenä, joka halusi omistaa maailman kaikki rikkaudet ehkä juuri siksi, että hänellä ei ollut varmuutta edes toimeentulominimistään. Ja ehkä tuo minimi on vaarassa, koska kaikki haluavat varmistaa o m a n miniminsä yrittämällä saada haltuunsa maksimaalisen omaisuuden.

Omaisuus yhtä hyvin kuin työpalkka ovat toimeentulon turvaajina kangastusta. Työttömyys on sellaisen yhteiskunnan pelkoja, joka ei oivalla tätä seikkaa. Turvan etsiminen täystyöllisyyspolitiikan keinoin on tajunnan kollektiivinen kangastusilmiö, Fata Morgana. Mikä on se todellisuus, mitä me tällöin pakioimme? Meissä piilevä uusi ihminen.

TOTEUTUMATTOMIA TOIVEITA?

Marx uskonnon kriitikkona

Reijo Wilenius

Hegelin oppilaiden vasemmisto oli voimakkaasti kiinnostunut uskonnon kritiikistä. Ludwig Feuerbach esitti tämän kritiikin perustavan oivalluksen seuraavasti: "Jumalallinen olemus ei ole mitään muuta kuin inhimillinen olemus, tai paremminkin ihmisen olemus, joka on irroitettu yksilöllisen, ruumiillisen ihmisen rajoista, esineellistetty, so. katsottu ja kunnioitettu toisena, hänestä erillisenä omana olemuksenaan." Uskonnessa on 'ihmisen olemus' vierautunut 'todellisesta ihmisestä'. Ennen kuin uskonnon vastustajana voidaan Feuerbachia pitää uskonnon **perustajana**, uskonnon, jossa kunnioituksen kohteena on ihmisen olemus.

Itsestään selvä premissi Feuerbachin ajattelussa oli, että mitään 'ihmistä korkeampaa' ei ole olemassa, että uskonnollisen tunteen ja ajattelun kohteet, sikäli kuin ne sijoitetaan ihmisen ulkopuolelle, ovat harhakuvia, joista ihmiskunnan tulee vapautua.

Myös Marxille tämä oli itsestään selvä totuus, jota hän ei koskaan varhaisnuoruutensa jälkeen asettanut kyseenalaiseksi. Ylioppilasaineessaan v. 1835 hän oli vielä tuonut esiin uskonnollisen vakaumuksen. Väitöskirjansa eräässä esityössä hän erottaa jyrkästi kirkon ja Kristuksen: "Kirkko sitävastoin on jotakin täydellisesti Kristuksesta poikkeavaa." Tämä lausuma ei tosin ilmaise, että hän enää olisi uskonut mihinkään yliluonnolliseen.

Feuerbachilta Marx sai uskonnollisen vierautumisen käsitteen. Hän ei kuitenkaan tyytynyt tämän vierautumisen kuvaukseen, vaan hän pyrki myös selvittämään sen syitä ja seurauksia. Hän aloitti laajan uskonnon **yhteiskunnallisen** kritiikin kahdessa merkityksessä: (1) miten uskonto tai uskonnollinen asenne syntyy tietyissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa ja (2) miten uskonto tai uskonnollinen asenne tukee tai muovaa tiettyjä yhteiskunnallisia olosuhteita.

Jo syksyllä 1842 – "Rheinische Zeitungin" vaiheessa – Marx ilmaisi kirjeessä Rugelle näkemyksensä nuorhegeliläisen uskonnon kritiikin riittämättömyydestä: "Halusin sitten, että uskontoa kritisoitaisiin enemmän poliittisten olosuhteiden kritiikissä kuin poliittisia olosuhteita uskonnossa... koska uskonto sinänsä sisällyksettömänä ei elä taivaasta vaan maasta ja kumoutuu itsestään, kun kumoutuu se kieroutunut (maallinen) todellisuus, jonka **teoria** se (uskonto) on". Ajatus, että uskonto on 'kieroutuneiden' maallisten olosuhteiden **seuraus**, joka häviäisi näiden olosuhteiden mukana, oli Marxin varhaisimpia oivalluksia.

Pitemmälle Marx kehittää uskonnon yhteiskunnallista kritiikkiä artikkelissa "Zur Judenfrage" syksyllä 1843. Hän torjuu nuorhegeliläisen Bruno Bauerin kannan, että juutalaisten vapautuminen uskonnosta on 'juutalauskysymyksen' ratkaisun edellytys. "Koska kuitenkin uskonnon olemassaolo on erään puutteen olemassaoloa, voidaan tämän puutteen lähde etsiä vain valtion **olemuksesta**. Uskonto ei ole meille enää valtiollisen rajoittuneisuuden **peruste** vaan sen **oire**. Me selitämme siksi vapaitten valtionkansalaisten uskonnollisen sidonnaisuuden heidän maallisesta sidonnaisuudestaan käsin. Me emme väitä, että heidän täytyy kumota uskonnollinen rajoittuneisuutensa kumotakseen maalliset rajoituksensa. Me väitämme, että he kumoavat uskonnollisen rajoittuneisuutensa niin pian kuin he kumoavat maalliset rajoituksensa. Me emme muuta maallisia kysymyksiä teologisiksi. Me muutamme teologiset kysymykset maallisiksi."

Tässä Marx on jo selvästi omaksunut hänelle ominaisen uskonnon kritiikin suunnan: hän selittää uskonnolliset katsomukset ja asenteet 'alarakenteesta' käsin. Tämä alarakenne on hänelle vielä yleisesti ja epämääräisesti "valtion olemus" tai "poliittisen valtion maallinen rakenne". Mutta hän katsoo – niin jäsentymätön ja selkiytymätön kuin hänen käsitteistönsä onkin – löytäneensä jo uuden **historian tulkinnan** avaimen, selityspuutteen, mikä ennakoii hänen materialistista historiankäsitystään: "Sen jälkeen kun historia on kyllin kauan ollut hajautunut (aufgelöst) taikauskoksi, me hajoitamme taikauskon historiaksi."

Seuraavassa kirjoituksessaan vuodenvaihteessa 1843/44 ("Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie. Einleitung") Marx päätyy kuuluisaan uskonnon määrittelyynsä: uskonto on "ooppiumia kansalle". Profeetallisella päätöksellä, joka eräissä suhteissa ennakoii Nietzscheä, hän julistaa uskonnollisen aikakauden päättymistä: "Epäuskonnollisen kritiikin perusta on: **ihminen tekee uskonnon**, uskonto ei tee ihmistä. Uskonto on nimittäin sellaisen ihmisen itsetietoisuus ja itsetunto, joka joko ei ole vielä löytänyt itseään tai on jälleen kadottanut itsensä... Ihminen taas on **ihmisen maailma**, valtio, yhteiskunta. Tämä valtio, tämä yhteiskunta tuottavat uskonnon, **kieroutuneen maailmantietoisuuden**, koska tämä maailma itse on **kieroutunut maailma**. Uskonto on tämän maailman yleinen teoria, sen ensyklopedinen tiivistelmä, sen logiikka kansanomaisessa muodossa, sen hengellinen kunnia-asia, sen intomieli, sen moraalinen pyhitys, sen juhlava täydennys, sen yleinen lohdutus- ja oikeusperuste. Se on ihmisolemuksen **fantastinen toteutuma**, koska **ihmisolemuksella** ei ole (tässä maailmassa) mitään totta todellisuutta..."

"Uskonnollinen kurjuus on todellisen kurjuuden **ilmaus** ja samalla **protesti** todellista kurjuutta vastaan. Uskonto on ahdistetun luomakunnan huokaus, sydämettömän maailman sydän, hengettömien olosuhteiden henki. Se on kansan **ooppiumi**." Viimeisessä kappaleessa ilmenee jotakin, mitä voi sanoa Marxin 'myötämieleksi' uskonnollista asennetta kohtaan. Marx ei koskaan – huomauttaa Calvez – esiintynyt aggressiivisena ateistina, kuten eräät hänen oppilaansa. Kommunistinen Marxin tutkija Lukács on sitä mieltä, ettei Marx olisi koskaan hyväksynyt uskonnon vainoamista.

Lienee oikein sanoa, että Marx ensi sijassa näki uskonnon (tai uskonnollisen asenteen) tiettyjen maallisten olosuhteiden **seurauksena**. Mutta hän puhuu myös uskonnosta **vaikuttajana**, joka tukee tai muovaa tiettyjä maallisia olosuhteita ja joka on eliminotava, jotta nämä maalliset olosuhteet paranisivat.

Ensinnäkin Marxin mukaan käyttää ns. kristillinen valtio uskontoa kauniina verhona, jolla se peittää yhteiskunnallisten olosuhteiden kurjuuden, "ihmisrikka-

läjän, jolle se rakentuu". Ottaessaan yleen kristillisen kaavun, Marx huomauttaa, joutuu valtio tosin voittamattomaan ristiriitaan tiettyjen evankeliumin sanojen kanssa, jotka oikeastaan vaativat valtion **hajautumista**. (Marx ei ilmoita, mitä evankeliumin sanoja hän tarkoittaa; mahdollisesti hän viittaa siihen 'anarkistiseen' piirteeseen kristinuskossa, minkä Dostojevski on tuonut esiin "Suurinkvisiittori"-katkelmassaan ja Tolstoi ajattelunsa viime vaiheessa).

Mielenkiintoisin on se kristinuskon yhteiskunnallisen vaikutuksen kritiikki, minkä Marx esittää 'juutalaisuuden' kritiikkinsä yhteydessä. (Marx oli tähän aikaan eräänlainen antisemitisti!) Juutalaisuus – jonka olemukseksi hän selittää 'oman edun' periaattein – "saavuttaa huippunsa porvarillisen yhteiskunnan täydellistyyssä; porvarillinen yhteiskunta taas täydellistyy vasta **kristillisessä** maailmassa. Vain kristinuskon vallitessa, mikä (kristinuskko) tekee **kaikki** ihmisen kansalliset, luonnolliset, siveelliset, teoreettiset suhteet **ulkonaisiksi**, saattoi porvarillinen yhteiskunta täysin erottua valtioelämästä, katkaista kaikki ihmisen lajisiteet, asettaa egoismin, oman hyödyn tarpeen näitten lajisiteitten tilalle, hajottaa ihmismaailman atomististen, toisilleen vihamielisten yksilöiden maailmaksi." Väitteensä, että kristinuskko on vaikuttanut ihmisten maallisten suhteitten ulkonaisuuteen, Marx perustelee sillä, että kristillisen käsityksen mukaan ihmisen varsinainen ja todellinen elämä toteutuu vasta kuoleman jälkeen, tuonpuoleisuudessa; maanpäällinen elämä jää vähemmän tärkeäksi. Kristinuskko 'jättää kentän vapaaksi' yksityiselle egoismille maallisessa yhteiskunnassa. Ulkoinen (äusserlich) ihminen muuttuu myyttäväksi (veräusserlich) ihmiseksi. On mahdotonta arvioida, missä määrin Marxin tulkinta kristinuskosta (ihmisen maalliset suhteet 'ulkonaisuutena' ideologiana) pitää paikkansa, mutta aivan perusteeton se ei liene. Toisaalta on sanottava, että ainakin osa kristillistä ajattelua on voimakkaasti korostanut ihmisen maallisten suhteiden nuhteettomuutta yhtenä tuonpuoleisen autuuden edellytyksenä. – Marx puhuu myös kristillisestä 'autuusegoismista', kristillisestä pyrkimyksestä turvata **oma** henkilökohtainen onni tulevassa elämässä. Kristillinen autuusegoismi muuttuu maallisessa yhteiskunnassa 'juutalaisen ruumiinegoismiksi, hän väittää.

Siten Marx päätyy kahdensuuntaiseen vaatimukseen: "Uskonnon kumoaminen kansan **illusorisena** onnena on sen **todellisen** onnen vaatimus. Vaatimus kumota illuusiot omasta tilasta on **vaatimus kumota tila, joka kaipaa illuusioita**. Uskonnon kritiikki on siten **lähtökohta sen murheenlaakson kritiikille, jonka pyhimyskehä on uskonto**."

Tämä lausuma ilmaisee selvästi Marxin näkemyksen uskonnon ja yhteiskunnallisen tilan kahdenpuolisesta riippuvuudesta. Uskonnon kumoaminen auttaa kansaa löytämään 'todellisen onnensa' uudessa yhteiskunnassa. Vallitsevan yhteiskunnallisen tilan kumoaminen ja uuden yhteiskunnan luominen taas lopettaa 'illusioiden kaipuun', uskonnon.

Olisi kuitenkin väärin sanoa, että Marx uskonnon kritiikissään päätyisi **kaiken** uskonnon kumoamisen vaatimukseen. Hän on, ainakin tässä kehityksessä vaiheessa, oleellisesti samalla kannalla kuin Feuerbach: usko tuonpuoleisiin olentoihin on muutettava **uskoksi ihmisen tämänpuoleiseen olemukseen**. "Uskonnon kritiikki päättyy oppiin, että **ihminen on ihmiselle korkein olento**." Tämä olisi uuden uskonnon – ja uuden yhteiskunnan – perustava totuus.

Uskonnon ja uskonnollisen vierautumisen kritiikistä Marxin ajattelu eteni valtion ja yhteiskunnan, poliittisen ja sosiaalisen vierautumisen kritiikkiin ja siitä edelleen, vuodesta 1844 lähtien, kapitalistisen kansantalouden ja siinä toteutuvan taloudellisen vierautumisen kritiikkiin. Kun tämä perustavin vierautuminen, taloudellinen vierautuminen, olisi kumottu, kumoutuisivat kaikki muutkin vieraautumiset. Lienee jo oikeutettua kysyä, missä määrin tämä Marxin usko on toteutunut.

Otsikkomme kysymys voidaan siten ymmärtää kahdella tavalla: ilmaiseeko uskonto kansan toteutumattomia maallisia toiveita tai onko Marxin olettamus uskonnon häviämisestä maallisten toiveitten toteutuessa jäänyt toteutumattomaksi toiveeksi?

VASEMMISTO MURROKSESSA

Hannu Vesa

Vasemmistolaisuus on olemukseltaan protestiliike erilaisia epäoikendelmukaisuuksia vastaan.

Vasemmistoradikaalisuus on myös protesti liian hidasta kehitystä vastaan. Vasemmiston tulevaisuutta ei voida perustaa sen enempää porvariston kuin kommunisminkaan rakentamiseen.

Uusi vasemmisto tulee perustumaan ennen kaikkea tietä aukovaan ideointiin, tulevaisuuden mahdollisuuksien rohkeaan esittämiseen sekä yhteiskuntatutkimuksen antamin tiedoin tapahtuvaan, kaiken läpikäytyyn yhteiskuntakritiikkiin.

Sosiaalinen rakenne

Suomalainen vasemmisto on perinteellisesti työväen joukkoliikettä, työväenliikettä. Vasemmiston sisemmän kerrostuman muodostavat järjestökoulutuksen saaneet ihmiset. Vasemmistoon voidaan lukea myös ne, jotka eri yhteyksissä ilmaisevat kannattavansa vasemmistoa ja sen päämääriä. Tämä jako on erittäin tärkeä, koska edellä kuvatut kaksi kerrostumaa eroavat lukuisissa suhteissa toisistaan: sosiaalisen asemansa, maailmankatsomuksensa ja luokka-asemansa suhteen.

Parhaiten on protestiluonne nähtävissä vallankumouksellisen vasemmiston kannattajajoukossa. SKDL:n kannattajat koostuvat kahdelta kolmannekselta niistä ihmisryhmistä, jotka joutuivat kovimmin kokemaan 1930-luvun terrorikauden sekä vuosien 1939–1944 sodat. Valtaosa maamme metsätyöväestöstä, raskaimman ja olosuhteisiin nähden heikoimmin palkatun ammatin harjoittajista lukeutuu SKDL:n äänestäjäkuntaan. Tätä käsitystä tukevat myös tutkimukset teollisuuskommunismista. Vallankumouksellinen vasemmistolaisuus on kuitenkin poistumassa eri teitä näyttämöltä mm. sen tähden, että jo n. 20 vuodessa 1930–1940-luvun ”kaaderit” alkavat olla 60–70 vuoden iässä ja osa näistä on jo kuollut.

Mutta voimakkaamman kehityksen ja syvenevän inhimillisyyden vaatimukset ovat luonteeltaan protesteja. Varsin yleisesti nuo tahdonilmaisut kuitenkin esitetään yhteiskunnan tunnustamissa muodoissa: ne ovat löytäneet purkautumiskanavansa.

Vasemmiston tulevaisuus piilee nuorissa. Vasemmistolainen nuoriso, monista hyvin ymmärrettävistä syistä, on suurelta osin sosiaalidemokraattista. Jo nyt on SDP:llä 30–40 vuotiaita kannattajia n. kolme kertaa enemmän kuin SKDL:llä. Parlamentaarisen vasemmiston kannatus näyttää olevan varsin suuri myös palveluammattien harjoittajien parissa, joten elinkeinorakenteen muutoksen aiheuttama äänestäjäkunnan rakenteen muutos tulee luultavasti hyödyttämään SDP:tä, senkin vuoksi, että SKDL ei ole onnistunut tavoittamaan näitä ryhmiä.

Vasemmistopoliitiikan ydinkysymys on yhteistyö. Tehokasta vasemmistopoliitikkaa kyetään harjoittamaan vain silloin, kun vasemmistolla on parlamentaarinen enemmistö. Kykeneekö SDP voittamaan vasemmistolle sen minkä SKDL menettää?

Poliittinen voima

Verrattuna eduskuntauudistuksen jälkeisiin aikoihin on vasemmiston parlamentaarinen merkitys vähentynyt. Silloinen yhtenäinen sosiaalidemokraattinen ryhmä saattoi usein luottaa siihen, että osa hajanaisesta porvaristosta tuki vasemmiston esityksiä. Sosiaalidemokraattien sisäiset ryhmäpäätökset koskivat lähes puolta eduskuntaa, v. 1916 jopa enemmistöä. Tämä asiointi kuuluu nyt menneisyyteen, mutta olisi merkittävää, jos kyettäisiin saavuttamaan nykyistä suurempi yhteisymmärrys eduskuntatyöskentelyssä.

Nykyaikaisen poliittisen teorian mukaisesti painostusryhmät ovat politiikanteossa keskeisellä paikalla. Jo vanhastaan ovat ammattiyhdistykset olleet kaiken suuntaisten työläisten yhteisjärjestöjä. SAK:n poliittista asemaa – ennen sen hajoamista – ilmensi hyvin se, että Helsingin Sanomien Kari kuuluisissa kekkoskarrikatyyreissään asetti SAK:n "Kekkosslovakian" santarmijoukoksi. Tämä sinänsä kannatettava ajatus kansanrintamatyöstä kärsi kuitenkin tappion kummankin työväenpuolueen jouduttua poliittiseen paitsioon.

Niinpä vasemmiston poliittinen tragedia voidaan ilmaista yhdellä käsitteellä: paitsio. Kansandemokraattinen liike, joka 1960-luvulla alkaa voittopuolisesti olla kommunistien käsissä, on pelattu sisäpoliittiseen merkityksettömyyteen. Tämä on ollut porvaristolle suoranainen poliittinen tavoite. Sosialidemokraatitkin ovat harhautuneet tässä porvariensa matkaan, varmaankin sen tähden, että näin luultiin koko vasemmiston poliittisen merkityksen kasautuvan sosiaalidemokraattien kohdalle. Tästä harhasta havahdutaan vasta nyt, kun sosiaalidemokraattinen puolue alkaa käsittää, että se tuon vasemmistonvastaisen pelin toisessa vaiheessa pelamalla pelattiin ulkopoliittiseen paitsioon.

Politiikan päämäärät

Puheista huolimatta mitkään eivät ole niin epäselvät kuin poliittisen puolueen tavoitteet. Monet yhteiskuntatieteilijät ovat yrittäneet yksinkertaistaa tilannetta väittämällä, että poliittinen puolue pyrkii yksinkertaisesti valtaan ja valtaan päästyään pysymään vallassa. Mutta on toisenlaisiakin selityksiä, jotka eivät nojaa pelkästään poliittisten puolueiden järjestötarpeiden analyysiin. Sosiologian konfliktiteoreetikot ovat havaitsevineen, että monet yhteiskunnalliset erimielisyydet kanavoituvat poliittisesti ja että puolueet ovat eräänlaisia purkautumisreittejä. Selvimmät vastakohtaisuudet vallitsevat juuri vasemmiston ja oikeiston välillä, koska niiden kannattajajoukot voittopuolisesti koostuvat toisiaan vastaan konfliktissa olevista sosiaaliryhmistä.

Tältä pohjalta on näet ymmärrettävissä, että vasemmisto ei vastaväitteitä hyväksy vallitsevia omistuksen ja vallankäytön muotoja. Samoin käy ymmärrettäväksi, että yleisesti juuri vasemmiston katsotaan ajavan vähäosaisten etua. Hieman syvällisempi analyysi selvittäisi myös sen, miksi niin monet johtavat kulttuurihenkilöt samaistuvat tai samaistetaan vasemmistoon. Vasemmistoon kuuluu valtaisa joukko erilaisten sosiaalisten olosuhteiden synnyttämiä protestiryhmiä. Niistä suurin on kapitalistisen yhteiskunnan työväenluokka.

Erimielisyyden aiheet

Vasemmiston suurpuolueiden välillä vallitsee syvä erimielisyys. Nämä erimielisyydet, niin väitetään, koskevat ennen kaikkea suhtautumista kansanvaltaan ja

väkivallan käyttöön sosialismia rakennettaessa. Toisaalta on mahdollista että nuo kauniit käsitteet: demokratia, vapaus ja rauhanomainen tie on otettu ainoastaan muista syistä johtuvan ristiriidan peittämiseksi.

Mielenkiintoisin erityisprobleema on suomalaisen kommunismin oletettu diktaatturipyrkimys tai haave ehdottomasta vallasta. Vankinta näyttöä tälle uskomukselle on antanut käytäntö sosialistisissa maissa: propagandassa vedotaan lähes yhtä usein kommunististen teoreetikkojen kirjoituksiin ja kommunistisen puolueen ohjelmaan. Kritiikin kärki alkaa kuitenkin jo olla tylsistymässä mm. sen tähden, että puolue on uudistanut ohjelmansa epäselviä kohtia, ja toisaalta sen tähden, että kommunistien itsensä parissa annetaan suurempi arvo parlamentaariselle demokratialle (mm. Jorma Simpura Paasikivi-Seurassa KU 23/11 -65). Kenties barrikaadin toisellakin puolella olisi uudelleen syvennyttävä parlamentarismin ongelmiin, tällä kertaa heikkouksineenkin.

Yhteistyön eduista on tietenkin tärkein työväenliikkeen vahvistunut poliittinen asema. Poliittinen ja yhteiskunnallinen toiminta, varsinkin ns. demokratiassa, on täynnä armottomia pelitilanteita. Tällaisessa tilanteessa on pelaavan osapuolen jäsenten yhteisymmärrys mitä tärkeintä. Parlamentarismissa tämä ulottuu jopa hallituskoalitioiden kokoonpanoon asti.

Yhteistyöalueet

Olisi harhaanjohtavaa väittää, että vasemmisto on tähän saakka kyennyt vain riitelemään. Eduskunnan työskentelyssä vasemmistoryhmät vetävät yleensä yhtä köyttä: valiokuntatyöskentelyssä lähes aina (joitakin erityiskysymyksiä kuten maanpuolustusta ja kirkkoa lukuunottamatta). Monista päivänvastaisista lausunnoista huolimatta oli myös sodanjälkeisen kansanrintamahallituksen toiminta aina leinolakkoihin asti hyödyllisen yhteistyön aikaa. Jos vielä joskus päästään niin pitkälle, että molemmat vasemmistopuolueet istuvat samassa hallituksessa, niin tuntuu luonnolliselta, että vasemmistolla on silloinkin kumppaninaan talonpoikaisväestöä edustava Keskustapuolue.

Poliittisen yhteistyön muodot ovat parlamentaarista työskentelyä paljon laajemmat. Toinen tärkeä ala on kunnallispolitiikka, jota kehittämällä on saavutettavissa erittäin merkittäviä poliittisia ja sosiaalisia tavoitteita. Sosiaalidemokraattien entistä itsenäisempi esiintyminen auttaisi varmasti myös SKDL:ää omaksumaan tehokkaammat työskentelytavat paikallisissa itsehallintoelimeissä. Aivan samaa luokkaa on ammattiyhdistysliikkeessä tapahtuvan yhteistoiminnan merkitys. Lähiuosikymmeninä tullaan Suomessakin toteuttamaan teollinen demokratia ja on tärkeää, että tuon uudistuksen kärjessä kulkee voimistunut työväenliike. Näihin vasemmiston yhteisiin toimialoihin kuuluu vielä mm. osuustoimintaliike, jonka perinpohjaisessa uudistamisessa edistysmielisten voimien yhteistoiminta on korvaamaton.

Uusi vasemmisto

Tulevien vuosikymmenien Suomella tulee olemaan oma mutta nykyisestä monessa suhteessa poikkeava vasemmistonsa. Vasemmistolaisen nimi ei kenties tule olemaan sosialisti, kenties se on rationalisti, kenties idealisti.

Tulevaisuuden Suomessa eivät alkoholistit palellu hengiltä pakkasöinä, eivät pohjois-Karjalan raatajan lapset jää vaille koulutusta, työväenliikkeen rivimiehiä ei lueta alempaan kastiin kuuluviksi eikä peritä teollisuudynastioita. Kaikki nämä myöhemmän keskiajan ilmiöt ovat poispyyhittyjä. Mutta siitä huolimatta esiintyy ja syntyy yhä uusia yhteiskunnallisia epäkohtia. Yhä uudet ihmisryhmät käyvät yhteiskunnalliseen taisteluun uusien arvojen puolesta. Vasemmistoa näissä taistoissa edustaa se osapuoli, josta voidaan sanoa, että se edistää rahvaan eli kansan etuja: rahvas ja demokratia, ylimystö ja aristokratia. Näin käy siksi, että jokainen aikakausi luo oman ylimystönsä ja niin, siltä tuntuu –, että ihminen on ihmiselle susi.

Eira Stenberg

LOGOS, ÜBER UNTER, ZWIN ZWEIFER

Logos, sydämeni, siteerattu kirja. Käytetyt käsitteet ja käyttämättömät käsitykset. Ne antavat aavistaa tekijänsä monipohjaisuuden. Että minä olen totuusarvosta riippuvainen, super. Epätotuudesta, hyper. Muodillinen näkemys on kiinnittynyt olotilojen rakenteeseen.

Luonnollisesti kielen sanat ovat epämääräisiä, mutta ne korvataan, korvataan kyllä. Kaikki suomalaiset ovat jalomielisiä.

Carter Brown asettui sohvaan, oli jo asettunut. Huoneessa vähän mustaa, vähän punaista. Carter vienoutunut da da da satiinipyjamaan, nainen oikealla, nainen vasemmalla. Asiantila vain suhteessa itseensä. Refleksiiverbi, kun kysyttiin kielen tarpeellisuutta.

Väitetään siis, että totuus aiheuttaa yleisen pätevyyden. Jotakin herkkää siinä, että siellä aina on muutama yksilö ylösalaisin. Puolustus kaavoitumista vastaan. Kyllä. Jokainen kaava voidaan ilmaista normaalimuodoin. Mutta yhteiskunta. Olen poliittinen eläin.

Kielestä käsitteiden jälkeen: sillä on vahva irrationaalisuuden halu, olla kauniisti kukkiva meri. Aurinko on kukka, joka on intohimon kristalli, kiteytynyt ja valaisee jne. Siunattuja olkoot loogisen yhteyden tunnot. Noususta nousuun. Valoisat tunnelmat. Heikonpuoleisia tunteita.

Kääntöpiiri

keskustele

uskaltaa

julkaisee

kuusi numeroa vuodessa

Tellervo Santala

KESKIARVO TYYDYTTÄVÄ Romaaneista 1965

Kari Aronpuro: Aperitiff — avoin kaupunki, Kirjayhtymä
Anja Forss: Viimeiset langat, WSOY
Eva Illoinen: Joutilaat päivät, WSOY
Katri Kalenius: Hanni, Karisto
Jorma Kannila: Haukimetsä, WSOY
Pentti Konttinen: Näyttelijä, WSOY
Timo Kukkola: Kissajahti, WSOY
Eero Laine: Läksiäiset, Weilin & Göös
Hannu Mäkelä: Matkoilla kaiken aikaa, Otava
Hannu Mäkelä: Kylliksi! tai liikaa, Otava
Ville Paakonmaa: Lukitut, WSOY
Pekka Parkkinen: Kuu hehkuu vielä, Weilin & Göös
Jyrki Pellinen: Nuoruuteni ilmastot, Otava
Marjaana Puustinen: Kitkerä aamu, WSOY
Allan Tamlander: Pullot, WSOY
Hilkka Turtiainen: Pieni seikkailu, Gummerus
Markku Veijalainen: Nuijasota, Kirjayhtymä
Kauko Uolevi Virtanen: Uolevi, WSOY

En tiedä olenko oikeassa, mutta minun mielestäni lukija saa odottaa romaanilta ainakin seuraavia seikkoja: 1) rakenne, perinteinen tai kokeileva, joka luo (jonkinlaisen) kokonaisuuden, 2) asenne, joko kannanotto tai ulkopuolinen neutraali toteaminen, mutta kuitenkin selkeä asenne tekotavassa, 3) sen verran älykkyyttä ettei juttu putoa viihdekertomukseksi, 4) pois lukijan aliarvioiminen ja valmiiksi pureskeltu teksti, 5) että eri kirjailijat loisivat erilaisia ihmisiä, 6) hyväkielistä ilmaisuja. Ehkä näitä ei-oikeaoppisia pykäläiä tulisi enemmänkin, mutta nämä riittävät menneen syksyn esikoisromaanien tarkastelussa. Olen tästä sadosta lukenut kaikkiaan kahdeksantoista "mestarteista" ja niistä kiitoksella mainitsen tekijät Pellinen, Parkkinen, Mäkelä ja Aronpuro, hyväksymisellä nimet Veijalainen, Kannila ja Virtanen, sekä lopuksi "mestareiksi" kirjailijat Illoinen, Puustinen,

Konttinen, Laine, Kalenius, Turtiainen, Paakonmaa, Tamlander, Kukkola ja Forss.

Ja sitten tämän mestarimaisen alun jälkeen itse teokset:

Runoilija Pellinen on romaaneissaankin erinomainen kielenkäyttäjä. Käsittelävistä romaaneista itsenäisin, kirjailija ei jurnista sivulta sivulle vaan siirtyy kevyesti paikasta ja asiasta toiseen. Taidokkuutta osoittaa sekin, että Pellinen on pystynyt tuomaan sanottavansa julki ilman selvityksen selvityksiä. Toivon Pellisen vastakin kirjoittavan romaaneja.

Pariisinkävijä Parkkisen välimerkittömyys vetää yhtämittaiseen lukemiseen. On nähnyt Pariisin todellisenä, varsinkin ne korttelit joiden ihmiset elävät kädestä suuhun ja etsivät päivästä päivään jotakin uutta – kuten Parkkinen. "je suis le pont entre hier et demain/et je me souviens de tout ce/qui se passera demain" kirjoittaa Parkkinen ja on itse kävellyt Hemingwayn ja Millerin (ehkä Beckettin-) yhteistä silttaa tähän päivään?

Ajatuksenvirtateknikko Mäkelä osoittaa voimalla kahden teoksen kyvykkyytensä panna paperille kaiken mitä mieleen juolahtaa. Kirjat asettuvat kuitenkin Pellisen ja Parkkisen jälkeen keskinkertaiselle tasolle, ne eivät ole enää edellisten tavoin yhtenäisiä, ilmenee hapuilua suuntaan jos toiseen.

Kokeilija Aropuron Aperitiff on mielenkiintoista maisteltavaa ja ennen kaikkea katseltavaa. Reino Salmen ja sähkölaskun ihmeelliset kohtalot lienevät tähän mennessä parasta collage'a, mutta kuka tulee ja ottaa käyttöönsä vielä esim. värit ja tyylikkään graafisen asun?

Sieppari Veijalainen kirjoittaa kepeästi ja nätisti. Jos pop-Markku vielä ehtii kiireiltään kirjoittaa romaanin, niin en epäile etteikö seuraavaan tulisi sisältöäkin. Nuijasodassa tutustumme ensimmäisen kerran 'nuijamaisiin huvilahippoihin', asetelma: suomalainen huvila, kaljaa, naisia ja muina vieraina näitä debytoijia.

Hiljaisen Kannilan ansioita ovat hyvä suomenkieli ja uskottava maalaiselämän kuvaus, rasituksena selityksen selitykset ynnä lysähtäneet vitsit – hyvissä ei oo Meren voittanutta. Tervehenkiseen maalaiselämään ei onneksi sisällytetä huvilahippoja.

Muistoihinsa vaipuneen Virtasen kakarakirja on harmiton, hauska ja sympaattinen. Ei ole pyritty mihinkään erikoisuuksiin tai taiteellisiin ja siten aiheen asettamissa rajoissa onnistuttu tyydyttävästi.

Joutilas Illoinen on yrittänyt savukkeiden ja alkoholin turvin aikaansaada joutilaita päiviä. Joutilaan ihmisen ikävää ei kuitenkaan ole pystytty näin vähäisin viittein tavoittamaan, lukijalle itselleen tulee arkinen ikävystyminen jo pitkälti ennen romaanin puoliväliä. Tällä huvilalla odottelee nainen ulkosalla rakastajaansa, joka kuitenkin ryypää aviomiehen seurassa sisällä.

Nuori, hentoinen Puustinen puolestaan on liian nuorena yrittänyt liian vaikean probleeman selvittelyä. Nuoruus kokee tuskan, mutta elämän arki tuntuu olevan vielä edessäpäin. Pekkasella oli Oinosensa, Puustinen voisi hyvinkin onnistua omassa ikäkaudessaan pysytellen.

Myyntitutkija Konttinen on onnistunut kuvatessaan taustaa, taudinkuvaa. Suomalaiseen maisemaan on kuitenkin otettu turhan väkevät kuviot, kärsimysnäytelmä maalaiskylään. Sanallista tyyliä myötä ja sujumattomuutta myös tapaa, ei huvilakohtauksia.

Mutta Laineen mukana päästään taas huvilalle. Kahden aiheen, avioliittoristoriitujen ja murrosikäkuvauksen, yhdistäminen ei ole oikein sujunut, aiheet eivät lähene toisiaan eivätkä selitä toisiaan. Kaksi erillistä romaania olisi mielestäni ollut parempi yritys. Uskottavuus, lääkäriaviomiehestä kun on kysymys, antaa mahdollisuuden pahansuovasti viitata naistenlehtiin. Ja, kuten totesin, tässä ollaan huvilalla pitemmältikin.

"Hanni" Kalenius on ymmärtänyt muutamia tärkeitä asioita koululaitokses-tamme ja yhteiskunnastamme, mutta ei ole osannut heittää niitä oikein vakuuttavalla tavalla lukijan silmille. Aihe on melko uusi ja sinänsä hyvin mielenkiintoinen, mutta latteus vaivaa koko matkan. Tekijä osoittaa liian hiljaisesti ympäristön syyllisyyden, mikä on vahingoksi teokselle, se menettää tällaisilla väistöillä terävyytensä. Tämän vuoksi kirjan luki hiljaisen säälin vallassa.

Ei huvilaa, mutta teltta ja kaljaa. Tässä ("ankaran uskonnollisen kasvatuksen" saaneen) Turtiaisen pienessä seikkailussa on valitettavasti kuitenkin liian paljon naistenlehtijatkiksen mauttomuutta tyyliässä ja kehittelyssä.

Psykologiseen kuvaukseen ihastunut Paakonmaa on uskottava (kuten takakansi kehuu) pienoisromaanissaan Lukitut. Viaksi katsoisin kuitenkin sen, että se on enemmän leppoisa kertoilua, syntyy kertomus eikä tiivis pienoisromaan. (Novellien puolella ansaitsee kiitoksen pienten yksityiskohtien oivaltamisessa "Kädet", vaikka jätkä-enkeli-asettamus yliampuu.)

Voittajamiljoonikko Tamlander'in Pullot sisältävät ikävyyttä "tampere-laisromaanin". Ei mitään sanottavaa: aika ja paikka vaihtuu, mutta kohtaukset uudistuvat samankaltaisina, jurnistaa. Tuntui siltä, ettei tekijä neljästä kirjoitusvuodestaan huolimatta ole oppinut tuntemaan henkilöitään eikä päässyt selvyteen asenteestaan eli minkälaisen kirjan halusi aikaansaada, yhteiskuntaromaanin vaiko -satiirin. Toivottavasti mies nyt kuitenkin edistyy (eikä huonone kuten Saariaho).

Edellisessä oli pulloja, kiltti Kukkola taas ei ole unohtanut huvilaakaan. Voi itku! Ihmettelee vaan, miksi tällaista lässytystä yleensä on kansien väliin ahdettu: aiheesta viis, mutta kun neutraaliksi yritetty kirjoitustapakin on kuivunut kääpänäksi. Anteeksi Gogol, että nimesi turhaan takakannessa mainitaan.

Viimeiseksi 'viimeiset langat'. Forssin romaani on paikoin hyvin sujuvaa, mutta paikoin sitten pysähtyy kokonaan. Torppariajasta nykypäivään jatkuva uusityylinen mummumainen muistelu ei kuitenkaan anna mitään. Romaanissa ei tunneta edes hyvää eikä pahaa, ei mustaa eikä valkoista, kuten vanhaan hyvään aikaan kuului, kaikki negatiivisesti harmaata.

Yhteenveto: kahdeksantoista romaania, joista viisi menettelee. Esikoisten yleiskeskiaikoviksi jää tyydyttävä - romaanien ulkopuolelle kun jäävät sellaiset valopilkut kuin Paavilainen ja Peltonen. Toivomukseksi niille, jotka haluavat vastaisuudessa parantaa keskiaarvoaan: tulkaa nykypäivään ajattelevina, välttää samankaltaistumista eli poistukaa huvilalta (älkääkö kovin usein käykö Vanhalla-kaan vaikka se onkin hyvä paikka), välttää jurnistamista.

NUORI VOIMA

etsii uusia linjoja tapahtumien paljoudesta
herättää pahennusta avomielisyydellään
esittelee uusia kyvykkäitä kirjoittajia
pohtii myös taidetta, jazzia, filmejä ja musiikkia
sisältää tärkeitä käännostekstejä
julkaisee suorapuheisia haastatteluja
edustaa sukupolvea joka on nousemassa esiin
Vuosikerta 12,— postisiirtotilille 91610

Maria Heikinhärkä MAKEAN
LEIVÄN PÄIVÄT

"terävimmillään, sympaattisen ilkeämielisenä hän on luonnehtiesaan avoimesti yhteiskunnallisia epäkohtia." (Max Rand, HS) 160 s. 7/9:—.

Antti Hyry ALAKOULU

"nousee tämän syksyn suomalaisesta proosasta pisimmälle klassisia ihanteita kohti." (Aarne Laurila, Sd) 252 s. 10:50/12:—.

Matti Hälli MERI-HEIKIN
PERINTÖ

"huomattava suoritus, arvokas lisä siihen kirjallisuuteen, johon on totuttu liittämään sana 'kansallinen' eteen." (Eila Pennanen, Yhteishyvä) 309 s. 12:50/15:—.

Veijo Meri SOTAMIES JOKI-
SEN VIHKILOMA

"Meren näytelmä vaikuttaa luettunakin voimakkaasti." (Karjala) 122 s. Nid. 8:—.

Jyrki Pellinen NUORUUTENI
ILMASTOT

"musikaalisesti etenevä mobile, monipolvinen, rytmikäs rakenne." (Jussi Kylätasku, Al) 151 s. 10/12:—.

Juhani Peltonen VEDEN-
ALAINEN MELODIA

"alallaan vertaansa vailla nykykirjallisuudessamme." (Seppo Hursti, Hämeen Yhteistyö) 149 s. 6/8:—.

Paavo Rintala KESKUSTE-
LUJA LASTEN KANSSA

"sydämellisen aito ja viehättävä." (Anu Kaipainen, Liitto) 179 s. 10:50/13:—.

SUKELTAJA

"erikoisen aiheen tehokas toteutus." (Aimo Moilanen, Kaleva) 129 s. 8/10:—.

Pentti Saarikoski KULJEN
MISSÄ KULJEN

"Tällä hetkellä on mahdotonta kuvitellakaan suomalaisittain nykytärkeämpää runokirjaa." (Matti Paavilainen, HS) 71 s. 7/9:—.

Tyyne Saastamoinen OLEN
LÄHTENYT KAUAS

Intiimiydessään ja minäkohtaisuudessaan rikasta runoa, avaraa ja avartavaa. 64 s. 7/9:—.

**otavan
kotimaisia**

Mietteitä kriisin ja stressin ihmisestä

Länsimainen tai länsimaistunut ihminen elää lähes yhtämittaisessa kriisissä ja stressissä sekä yksilönä että osana yhteiskuntaansa. Mistä tämä johtuu, kun "idän ihminen", ehkä aineellisesta puutteestaan huolimatta, voi olla elämässään rauhallinen ja tyyni? Ehkä erilaisissa maailmannäkemyksissä on löydettävissä syy näihin erilaisiin asenteisiin ja elämäntyylihin. Eron voi selittää esimerkiksi näin.

Länsimaitten maailmannäkemysseen on paljon vaikuttanut kristinoppi. Kristillinen maailmannäkemys seuraa kristinopin esittämien uskonnokappaleitten omaksumista. Sellainen ihminen ei ole kristitty, joka ei johda mielipiteitään kristinopin dogmeista, vaikka jotkut näistä dogmeista olisivatkin hänen omapohjaisten mielipiteittensä mukaisia. Ihmisen, joka tahtoo olla kristitty, täytyy siis tunnustaa juuri kristinopin määrämuotoiset opinkappaleet. Nämä opinkappaleet ovat raamattu-nimisessä kirjoituskoelmassa, joka sisältää lukuisien eri ihmisten eri ajankohtina erilaisissa mielentiloissa kirjoittamia erilaisia mielipiteitä. Useat näistä kirjoitelmissa ovat varsin vanhoja lainauksia vanhemmista itämaisista opeista puettui-
na kirjoittajan persoonallisen ymmärryksen mukaiseen asuun. Mitään yhtenäistä ja "alkuperäistä" raamatua ei ole ollut olemassa, vaan tämä suurrehko kokoomateos on aikojen kuluessa muuttanut sekä sisällystään et-

tä muotoaan, riippuen vallitsevista valta- ja voimasuhteista ihmisten kesken. Kuitenkin eri kirjoittajien välisestä jyrkistäkin ristiriitaisuuksista huolimatta sen vallitseva sisällys poikkeaa ratkaisevasti itämaisista filosofioista.

Perusero lienee siinä, että raamatun tekstien väitetään olevan jonkun ei-ihmisen, jumalan ilmoitusta, ja tämä todistetaan siten, että näin raamatussa sanotaan. Ajatteleva ihminen tietysti toteaa tällaisen selityksen todistuksineen olevan päätelmän, jolla ei voi olla mitään arvoa totuuden kannalta. Itämaista filosofiaa esittävä kirjoitelma vaikuttaa vain ajatuksellisella sisällöllään, mikäli vaikuttaa. Lisäksi raamatullinen ajattelu käsittää vain (poikkeuksellisia kohtia lukuunottamatta) psykofyysisen ihmisen ja ei-ihmisen, jumalolennon välisen suhteen rakentelua käyttäen keinonaan mm. ihmisten välistä suhdetoimintaa, kun taas itämaiset filosofiat käsittävät ihmis-yksilön eri kerroksien sopusoinnun järjestelyä loogisilla ja tiedostetuilla perusteilla. Psykofyysinen ihminen on näissä filosofioissa kokonaisuuteen katsoen lähinnä toissijainen, vaikka arvaamattoman arvokas väline, verho, painopisteen ollessa henkisessä, pneumaaisessa ihmisessä ja sen kypsymisessä todellisena ihmisenä.

Aikamme ongelmat ja kriisit niin länsimaissa kuin länsimaistuneessa idässä juurtuvat tuohon raamatulliseen kristillisyyteen ja sen suppealaiseen käsitteeseen ihminen. Kristillinen länsimainen ihminen on ra-

jattu asenteiltaan, ajattelultaan ja tiedoiltaan vain psykofyysiseksi olenoksi, vieläpä vain yhden ainoan keran sellaisena eläväksi. Tästä "tietoisuudesta" kumpuaa melkein hysteerinen aktiivisuus fyysisen olemisen, "hyvinvoinnin" vuoksi, mikä aiheuttaa rajun kilpailun, saalistuksen ja riiston ihmisten kesken. Samasta "tietoisuudesta" seuraa myös se pelko-psykoosi, joka johtaa "hengelliset" kirkonmiehet muodostelemaan ja selittelemään kvasifilosofiaa, joka lupaa "pelastusta" psykofyysisestä kuolemasta ja helvetistä vieläpä ansiottomasti eli armosta. Tähän pitäytyvä kristitty todella käyttäytyy siten, että uskoessaan yläpuolellaan olevan persoonallisen jumalansa niin käskevän hän - kärjistetysti - panee tämän johtamaan toisten ihmisten tappamista, tai tuomitsemaan pakanoita, toisin ajattelevia, tuhoon ja kadotukseen jne.

Edelleen, kärjistetysti, länsimaisen mentaliteetin mukaan tällainen ihminen ei voikaan hyväksyä muuta "tietoisuutta", esim. ei-kristillistä käsitystä henkisestä ihmisestä, koska sellaisen toteennäyttämisen ei käy päinsä kriteereillä, jotka hän hyväksyy, lähinnä sensitiivisillä. Lyhyesti sanoen, länsimainen ihminen on raamatullisen kristinopin muovaama, aineellista olemusta vaaliva ja tästä olemuksesta kvasifilosofiansa, eksegeetikansa, poliittiset filosofiansa, kuten sosialismin, kommunismin, kapitalismin, taloudellisen liberalismien, moraaliset norminsa, koko hyötyajattelunsa muodostanut sosiaalinen olio.

"Idän ihminen" istuu samaan aikaan jalat ristissä niukasti ravittuna puun alla luonnossa, mietiskelee kuka, mikä ja miksi hän on ja ei ole, katselee tyynenä ja myötätuntoisena länsimaista rauhatonta veljeään, on välinpitämätön nautintoa ja kärsimystä kohtaan, ei kaipaa "pelastumista" mistään, ei tyrkytä pelastusta, ei moraalialia eikä uskoa kenellekään, vastaa sellaiselle, joka osaa kysyä, on itse tietoinen ja ylevä tiedossaan ja viisauudessaan sekä vapaa kaikista niistä kriiseistä, jotka juontuvat aineellisuuden ylikorostuksesta. Hän on henkinen indiviidi, vapaa ihminen.

Ehkä tarkastelumme selvensi josain suhteessa kohdettamme, kriisin ja stressin ihmistä, sen syitä ja taustaa.

Veikko Leväaho

Suomi pois maailmankartalta - Hämeenlinnaan

Otsikko on viittaus Taideteollisen Oppilaitoksen siirtoaikaisiin. Tätä tammikuulla kirjoitettaessa asiaa yhä puidaan eduskunnassa ja vaalien läheisyyden vuoksi saatetaan piakkoin painaa myös lopullista nappia.

Oppilaitoksen opettajat, oppilaat ja alan tunnetut tekijämiehet ovat käyttäneet aktiivisia puheenvuoroja Helsingin puolesta, mutta järjen ääni tuntuu kantavan heikosti Arkadian mäelle. Poliitikot näyttävät yhä puoltavan siirtoa. Lainaus sosiaaliministeri Juho Tenhiälän (kotipakka Hämeenlinna) perustelusta: "Onhan sillä (siis Hämeenlinnalla) satoja vuosia vanhempi kulttuuriperintö kuin konsanaan Helsingillä, joka täällä asuvien mielestä ilmeisesti näyttää olevan ainoa autuaaksi tekevä paikka Suomessa. Hämeen noin 700 vuotta vanhaa linnaa entistetään. Saman ikäinen Hattulan kirkko on taideopiskelijain opinaihe..."

Asiallisemmin Hämeenlinnan puolesta puhuvat viittavat YKK:n onnistuneeseen muuttoon Tampereelle ja miten silloinkin siirtymistä vastustettiin. Samoin viitataan pyrkimykseen hajasijoittaa ja Hämeenlinnan olevan sopivasti kahden valtapisteen, Helsingin ja Tampereen, välisellä suoralla. Näin on, mutta matkanteko Helsingistä Hämeenlinnaan tulee jatkuvasti kestäämään runsaan tunnin yhteen suunaan. Hämeenlinnaan voidaan tehdä opintomatka linnan ja kirkon merkeissä, mutta päivittäiset bussimatkat opintomielessä Helsingin ovat käytännössä mahdottomia. Taideteollinen Oppilaitos eristettäisiin muun maailman tapahtumista, oppilaat loisivat hetken kuluttua designia malli Hattulan kirkko, Hämeenlinna - Tenhiälä...

Eduskunnan päätös siirtää Taide-teollinen Helsingistä Hämeenlinnaan

(tai muualle) veisi oppilaitokselta parhaat opettajat ja oppilaat sekä siten parhaat edellytykset kasvattaa työn jatkajia niille taideteollisuusihmisille, jotka nykyaikaisella tavalla juoksivat Suomen maailmankartalle.

Osmo Jokinen

Kirjailijat ja laki

Kirjailija Juhani Konkka on saattanut julkisuuteen seuraavanlaisen lausunnon:

"Suomen kirjailijoiden touhua venäläisten kirjailijain Andrei Sinjavskin ja Juri Danielin puolesta pidän tarpeettomana, jopa sopimattomana. Vastalauseiden ja ehdotusten esittäminen merkitsee puuttumista toisen maan sisäisiin oloihin.

"Neuvostoliiton kirjailijoilla sen sijaan näyttää olevan enemmän tahdikkautta kuin meikäläisillä – he eivät puuttuneet sen enempää 30-luvulla Vala-juttuun kuin äskettäin Salama-oikeudenkäyntiin. Danielin kirjoja en tunne, mutta kylläkin Sinjavskin-Tertsin, koska olen häntä suomentanut, tosin kuvitellen häntä emigranttikirjailijaksi. Pidän häntä jokseenkin lahjattomana sanataiteilijana. Valitan, että tilapäisessä rahapulassa otin käännettäväksi niin kehnon kirjan. Seuraavaa en enää suostunut suomentamaan.

On kokonaan Neuvostoliiton oikeusviranomaisten asia, jos he omien selvien lakiensa mukaan tuomitsevat kirjailijoita tai keitä tahansa kansalaisia, jotka ovat menettelleet lain vastaisesti. Samoin myös meidän oikeusviranomaistemme asia on tuomita omia kansalaisia eikä siihen tarvita sekaantumista toisesta maasta."

Edellisen johdosta esitän muutamia reunahuomautuksia.

Tsaarivallan aikana tuomittiin Venäjän suurimpiin kirjailijoihin kuulunut F. M. Dostojevski miltei vastaavanlaisista syistä ensiksi kuolemaan, mutta hänet armahdettiin ja hän joutui vuosiksi pakkotöihin. Hän oli muutamien muiden nuorukaisten kanssa kokoontunut keskustelemaan ja arvostelemaan silloista Venäjän valtiollista järjestelmää. Samoin toi-

nen suuri venäläinen kirjailija Turgenjev määrättiin vuosiksi kotiaarestiin. Nikolai Gogol joutui kirjoittamaan parhaan yhteiskunnallisen romaaninsa 'Kuolleet sielut' Italiassa.

Aivan samalla tavalla vainottiin kirjailijoita myös Hitlerin Saksassa. Maan parhaat kirjailijat joutuivat lähtemään maanpakoon. Jäljelle jäivät vain ne, jotka eivät käsitelleet yhteiskunnallisia aiheita tai sitten sopeutuivat vallitsevaan järjestelmään ja sen lakeihin.

Nykyisin kaikki ajatuksen- ja mielipiteenvapauden kannattajat tuomitsevat jyrkästi sekä tsaarin Venäjän että Hitlerin Saksan toimenpiteet arvostelun tukahduttamiseksi. Samoin tuomitaan rotuerottelu, vaikka se perustuisikin jossakin maassa vallitsevaan lainsäädäntöön.

Pitäisikö siis jäädä vain tyynesti odottelemaan että maissa, joissa harjoitetaan rotuerottelua tai pyritään estämään vapaa keskustelu yhteiskunnallisista kysymyksistä, kehitys kulkiisi hiljalleen nykyaikaista, vapaata yhteiskuntaa kohten? Aikoinaan ei ulkopoliittisista syistä rohjettu puuttua esim. Hitlerin harjoittamaan mielipiteitten ja arvostelun tukahduttamiseen. Seuraukset tiedämme. Eikö ole sittenkin viisaampaa kiinnittää tämäntapaisiin ilmiöihin huomiota tuoreeltaan kuin vasta sitten, kun se on myöhäistä?

Arvostelun tukahduttaminen ei nykymaailmassa enää ole minkään yksityisen valtion sisäinen asia, vaan se kuuluu kaikille ihmisille idästä länteen. Se ehkäisee mielipiteitten, tietojen ja aatteiden leviämistä ihmiseltä toiselle ja maasta toiseen. Sellaisten tietämättömyyden muurien pystyttäminen maailmassa on uhkana rauhal- le ja rauhanomaisille suhteille.

Kansalliset oikeuskäsitykset eivät enää nykyaikana ole yksin minkään maan sisäinen asia. Kesällä 1940 saksalaisia joukkoja sijoitettiin Hollannin rajalle ja korkeimmille upseereille ilmoitettiin hyökkäyksen ajankohta. Tällöin eräs everstin arvoinen upseeri petti maansa ja ilmoitti hyökkäyksestä etukäteen hollantilaisille. Hänet teloitettiin Saksan lakien mukaan mitä suurimmasta rikoksesta. Mutta oli-

ko tämä yleisinhimillisesti ajatellen rikos? Uskoisin, että kirjailija Konkka on allekirjoittaneen kanssa yhtä mieltä, että everstin teko oli sekä miehe-
käs että rohkea.

On siis olemassa korkeampia lakeja ja suurempaa oikeutta kuin kansallinen lainsäädäntö. Tästä oli kysymys Sinjavskin ja Danielin oikeudenkäynnissä. Tämän yleisinhimillisen oikeuden ja vapauden puolesta nämä kirjailijat taistelivat. Täytyykö meidän tyytyä vain äänettömästi odottelemaan, että tämä vapaus joskus hyväksytään Neuvostoliitossa?

Kirjailijan - niihin luettuna myös Juhani Konkka - elämän ja työn ehto on sananvapaus. Siksi tuntuu hämmästyttävältä, että kirjailija voi hyväksyä ammattiveljiinsä kohdistuvat oikeudenkäynnit.

Olen lukenut Abram Tertsin 'Oikeudenkäynti alkaa'. Mielestäni se on hyvin kirjoitettua (ja suomennettua) yhteiskuntakritiikkia. On toisarvoinen seikka, kuka sen on kirjoittanut tai miten se on julkisuuteen saatettu. On johtunut Neuvostoliiton viranomaisista, ettei sitä ole tässä maassa ja tämän maan kunniaksi saatettu julkisuuteen. Kirjailijain tuomitseminen aiheuttaa juuri eniten vahinkoa Neuvostoliitolle, koska tällainen menettely on osoituksena vanhoillisista ja kaa-
vamaaisista ajattelutavoista. Yhtäläisin perustein meillä olisi aikoinaan voitu kieltää 'Ryysyrannan Jooseppi', 'Putkinotko' ja 'Hurskas kurjuus'. Eiväthän ne - ja monet muut olojamme arvostelevalle teokset - anna varsin myönteistä kuvaa kansastamme ja yhteiskunnallisista oloistamme.

Kirjailija Juhani Konkka on lausunnossaan erehtynyt esittämään aikansa eläneitä käsityksiä, jollaiset liittyvät staattisiin valtiollisiin järjestelmiin, eivät nykyaikaiseen, kehittyvään yhteiskuntaan ja maailmaan.

Antti Prusi